

УДК 564.853:551.763.3 (575.4)

**НОВИЙ РІД ПІЗНЬОКРЕЙДОВИХ CANCELLOTHYRIDOIDEA
(BRACHIOPODA, TEREBRATULIDA)**

Ігор Іщенко

*НАК “Нафтогаз України”, ДП “Науканафтогаз”,
вул. Урицького 45, 03035 Київ, Україна*

Уперше вивчено й описано новий рід пізньокрейдових
CANCELLOTHYRIDOIDEA (BRACHIOPODA, TEREBRATULIDA) *Steinichiella*.

Ключові слова: канцелотиридоїдеї, пізня крейда, *Steinichiella*.

Канцелотиридоїдеї – це своєрідні брахіоподи, що мають скульптуровану поверхню стулок без зовнішніх замкових пластин і з крурами, що розташовані прямо на внутрішніх прямокутних гребенях. Вони відомі з ранньої юри, однак тільки в пізній крейді стали численними. Розквіт їхнього розвитку припав на сучасну епоху. Нині в донній брахіоподовій фауні морів і океанів вони посідають важливе місце, поширені повсюди й порівняно добре вивчені [1].

Пізньокрейдові *Cancellothyridoidea*, як і інші викопні представники таксона, досліджені ще вкрай недостатньо, хоч і трапляються часто у верхньокрейдових відкладах на великій території – від Північної Америки на заході до Центральної Азії на сході [2].

Основою для досліджень стали власні збори черепашок брахіоподів з різних місць виходу верхньокрейдових відкладів на території України та ревізія матеріалів зборів і колекцій, що зберігаються на кафедрі геології Харківського університету і зібраних геологами різних організацій за тривалий час, які походять з верхньої крейди Середньої Азії, Закавказзя, Копетдагу і Мангішлаку, Приуралля, Поволжя та інших районів Росії.

На підставі результатів власних досліджень та з урахуванням інформації літературних джерел уперше вивчено й описано новий рід пізньокрейдових канцелотиридоїдей *Steinichiella*.

Рід **STEINICHELLA** *Istchenko, gen. nov.*

Назва роду на честь Г. Штайніха (G. Steinich).

Типовий вид *Steinichiella luganiensis* sp. nov. Донбас, Луганська обл., Лугань; верхня крейда, верхня частина нижнього маастрихту.

Опис. Черепашка дрібна – до 6–8 мм завдовжки з сильно роздутою черевною і сплющеною або потроху увігнутою спинною стулками. Передня комісура рівна або

злегка сулькатна. Маківка довга, конусоподібна, сильно або дуже сильно заломлена, з маленьким, точковим верхівковим фораменом, що налягає на спинну стулку і цілком приховує її примаківкову частину. Поверхня стулок покрита нечисленними тонкими реберцями, заокругленими на перегині, простими у середній частині стулок і розділеними на два на боках. Петля трубкоподібна, круто напрямлена вентралью.

Склад роду. В об'єм роду включено два види: *S. luganiensis*, поширена у верхній частині нижнього маастрихту Донбасу, *S. terechtyensis* з верхнього маастрихту Мангіншлаку.

Порівняння. Від роду *Gyrosoria*, який щодо описуваного є материнським, відрізняється дуже роздутою черевною і сплющеною або навіть увігнутою спинною стулками, довшою і сильніше заломленою маківкою, нечисленними і закругленими на перегині реберцями.

Поширення. Верхня крейда, маастрихтський ярус південної та південно-східної частини Східноєвропейської платформи.

Steinichiella luganiensis Ischenko, sp. nov.

Табл., фіг. 1, а–г

Назва виду від р. Лугань у Донбасі.

Голотип № 12/823, Луганська обл., р. Лугань, кар'єр в околицях с. Кримське, верхня крейда, верхня частина нижнього маастрихту.

Матеріал. Є 37 черепашок доброго збереження і декілька пошкоджених з відслонень у межах Луганської обл. і Західного Копетдагу.

Опис. Черепашка невелика, довжина досягає 6–8 мм, овальна з дуже опуклою, роздутою черевною і злегка увігнутою спинною стулками. Поверхня черепашки покрита нечисленними тонкими реберцями, дугоподібними на поперечному перерізі. Проходячи до переду, основні ребра відгинаються дугоподібно до боків і, починаючись майже від самої черевної маківки десь із середини спинної стулки і в міжреберних проміжках з'являються два або три інтеркаляційні ребра другого і третього порядків. Маківка довга, конусоподібна, дуже заломлена, з маленьким, круглим мезотиридним (маківковим) фораменом. Спинна стулка майже правильно овальна, увігнута, черевна – роздута, дуже і рівномірно зігнута на всіх напрямках. Передня комісура сулькатна, складка на всю ширину переднього краю, невисока, дугоподібна. Краї черепашки гострі.

Порівняння. Від другого виду роду, що описаний нижче, цей вид відрізняється перш за все дуже великими розмірами черепашки, а також менш увігнутою спинною стулкою і слабше вираженою складкою на передньому краю.

Поширення. Верхня частина нижнього–нижня верхнього маастрихту Донбасу і Західного Копетдагу.

Steinichiella terechtyensis Ischenko, sp. nov.

Табл., фіг. 2, а–г, 3, а–г

Назва виду за місцезнаходженням голотипу – колодязь Терехти.

Голотип № 12/2758; Західний Казахстан, р. Уїл, колодязь Терехти, аркуш М–40–86; верхня крейда, верхній маастрихт.

Матеріал. Є 17 черепашок доброго збереження з відслонень у долині р. Уїл і плато Устюрт у Казахстані.

Опис. Черепашка дуже маленька, довжина сягає до 2—3 мм, овальна з дуже опуклою, роздутою черевною й увігнутою спинною стулками. Маківка конусоподібна, довга і тонка, дуже заломлена, налягає на спинну стулку. Форамен малесенький, точковий, маківковий. Кількість ребер першого порядку на спинній стулці не перевищує чотирьох, а на черевній – п'яти–шести. Спинна стулка майже правильно округла, помітно увігнута. Передня комісура дугоподібна.

Зауваження. Описуваний вид, можливо, є географічною морфою *S. luganensis*, проте з огляду на ізольованість пізньомаастрихтського західноказахстанського морського басейну, на нашу думку, вірогідніше відособлення описуваного таксона як самостійного виду.

Поширення. Верхній маастрихт Північно–Східного Закаспію і Нижнього Поволжя.

Отже, виконано пошарові збори черепашок канцелотиридоїдей з верхньокрейдових відкладів на території Донбасу; детально досліджено морфологію і мікроструктуру черепашок з власних зборів, а також з колекцій крейдових канцелотиридоїдей, зібраних різними геологами на території країн СНД, що зберігаються на кафедрі геології Харківського університету; на підставі результатів, отриманих нами в процесі досліджень, та усієї наявної інформації з літературних джерел, уперше вивчено й описано новий рід та два нові його види пізньокрейдових канцелотиридоїдей *Steinichiella*; уточнено стратиграфічне і географічне поширення нового роду.

1. Cooper G. A. Fossil and Recent Cancellorhynchida (Brachiopoda) // Tohoku Univ. Sci. Rep., 2 nd ser. (Geol.) 1973. Spec. vol. 6. P. 371–300.
2. Muir-Wood H. Treatise on Invertebrate Paleontology. P. H. // Geol. Soc. 1965. Vol. 2./ P. H523–H927

ПОЯСНЕННЯ ДО ТАБЛИЦІ

Фіг. 1. *Steinichiella luganensis* sp. nov.: a–г – голотип № 12/823, Донбас, Луганська обл, р. Лугань, кар'єр в околицях с. Кримське, верхня крейда, верхня частина нижнього маастрихту.

Фіг. 2, 3. *Steinichiella terechtyensis* sp. nov.: 2 a–г – голотип, екз. № 12/2758, Західний Казахстан, р. Уїл, колодязь Терехти, верхній маастрихт; 3 a–г – екз. № 12/2700, Південномангишлацьке плато, верхній маастрихт.

**NEW GENUS OF UPPER CRETACEOUS CANCELLOTHYRIDOIDEA
(BRACHIOPODA, TEREBRATULIDA)**

Igor Ischenko

*NAK "Naftogas Ukraine" DP "Naukanaftogas"
Kyivska 8, UA – 08132, Kyiv, Vyishneve*

The new species of Upper Cretaceous of Cancellothyridoidea (Brachiopoda, Terebratulida) *Steinichiella* is first studied and described.

Key words: *Steinichiella*, Cancellothyridoidea.

**НОВЫЙ РОД ПОЗДНЕМЕЛОВЫХ CANCELLOTHYRIDOIDEA
(BRACHIOPODA, TEREBRATULIDA)**

Ігор Іщенко

*НАК "Нафтогаз України", ДП "Науканафтогаз",
ул. Урицкого 45, 03035 Киев, Украина*

Впервые изучен и описан новый род позднемиловых Cancellothyridoidea (Brachiopoda, Terebratulida) *Steinichiella*.

Ключевые слова: канцелотиридоидеи, поздний мел, *Steinichiella*.

Стаття надійшла до редколегії 10.07.2010

Прийнята до друку 20.10.2010